

Martha
FÖRBUNDET

Pengar, prat och vardag i familjen

En föräldraguide
om ekonomifostran

Guiden innehåller

Vad är ekonomifostran.....	2	Egna pengar.....	11
Vuxnas roll.....	3	Sparande som ger trygghet.....	15
Pengar enligt ålder.....	4	Lån och skulder.....	17
Att prata pengar hemma.....	7	Familjens checklista.....	18
Konsumtion och alternativ.....	9	Extra material	

Pengar, prat och vardag i familjen - en föräldraguide om ekonomifostran

Utgivare: Finlands svenska Marthaförbund

Utgivningsår: 2026

Skribenter: Katharina Jägerskiöld, Marina Nygård

Bilder: Karin Lindroos, Hannah Kjellman

Layout: Finlands svenska Marthaförbund

Finansierad av: Otto Malms fond

© Finlands svenska Marthaförbund 2026

Källor som använts:

Gudmunson & Danes (2011)

LeBaron, Holmes, Jorgensen & Bean (2020)

Mischel (1970)

Kidd, Palmeri & Aslin (2013)

Vad är ekonomifostran?

Vi fattar ständigt små beslut i vardagen som handlar om pengar utan att vi tänker på det desto mera. När vi pratar om ekonomifostran är det inte en kurs som vare sig vi som föräldrar eller våra barn kan avlägga. I stället är den en aktiv och naturlig del av det som sker i våra liv och i vår vardag. Det finns mycket att prata om och lära sig kring pengar redan från den tidiga barndomen till tonåringen som snart ska flytta hemifrån.

Alla familjer behöver tänka på ekonomifostran, oavsett ekonomisk situation. Det är hemifrån vi lär oss vad pengar är, hur vi kan få dem och vad de kan möjliggöra. Ekonomifostran handlar därför lika mycket om känslor och värderingar som om pengar i sig. Samtidigt är det viktigt att pengar kan diskuteras och får vara något neutralt, även om ekonomi ibland kan väcka oro eller kännas utmanande i familjen. Pengar är helt enkelt ett verktyg som möjliggör val och alternativ, snarare än ett laddat begrepp.

Ekonomifostran sker ofta i de små, vardagliga situationerna. Det kan vara när barnet vill ha en leksak i affären och ni tillsammans behöver fundera på om pengarna räcker just nu, när veckopengen är slut redan innan veckoslutet eller när ni pratar om varför det ibland lönar sig att vänta och spara till något man verkligen vill ha. I de här stunderna formas barnets förståelse för pengar, val och konsekvenser. Det här sker ofta utan att vi ens tänker på det som "ekonomifostran".

Forskning visar att barn som växer upp i familjer där man pratar om pengar oftare utvecklar bättre ekonomiska färdigheter och beteenden, vilket är kopplat till ekonomiskt välbefinnande senare i livet. Målet med ekonomifostran, och med det här materialet, är därför stöda varandra i att uppfostra trygga barn och unga som vågar fatta beslut som rör pengar och som förstår vilka konsekvenser olika val kan få, både på kort- och långsikt.

Genom att lyfta in de här diskussionerna, göra små övningar och ge tillgång till stödande material som en naturlig del av vardagen redan i ung ålder blir steget aldrig för stort för någon av oss.

Våra barn och unga får då istället en möjlighet att bygga upp en sund och hållbar inställning till pengar redan från start.

Det här materialet är till dig som...

- vill prata om pengar på ett tryggt och naturligt sätt.
- ibland känner dig osäker på *hur* du kan göra det.
- vill ge ditt barn en sund relation till pengar, utan pekpinningar.
- vet att ekonomifostran inte handlar om perfekta lösningar, utan om vardagliga val.

Om vuxnas roll – barn gör som vi gör

Vi vuxna är våra barns viktigaste förebilder i vardagen. Hur vi väljer att prata, eller inte prata, om pengar i hemmet lägger en stark grund för hur våra barn i framtiden kommer att förhålla sig till och kommunicera kring pengar.

Det är inte bara våra ord som påverkar, utan också de val och beslut vi gör i vardagen. Berättar du exempelvis för ditt barn när du jämför kilopriser i butiken? Pratar ni om varför ni väljer inhemska produkter? Nämnar du när du köper något som är begagnat? Sparar ni tillsammans till gemensamma mål i familjen? Det är i de här små, vardagliga besluten som barnen gradvis lär sig vad pengar är, vad saker kostar och hur man kan göra olika val i livet.

I livet händer det också sådant som inte går att planera. Kylskåpet går sönder eller en oväntad räkning dyker upp. Väljer vi då att sopa situationen under mattan, eller vågar vi visa att även ekonomi ibland kan kännas utmanande? Genom att inkludera barnen i familjens ekonomi, på deras nivå, lär vi dem att både med- och motgångar hör till livet. Hur vi väljer att prata om det som händer och hur vi agerar blir i sin tur en grund för hur barnen senare lär sig hantera liknande situationer själva.

Barn kan inte heller skilja på ord och handling – de gör helt enkelt oftast som vi gör. Att säga ”gör inte som jag” har därför sällan någon större effekt. Om vi till exempel säger att familjen inte har råd med något, men samtidigt konsumerar mycket på annat, kan det ge motstridiga signaler till våra barn.

Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att ingen är perfekt. Det är helt okej att visa sina barn att man ibland gör misstag eller måste utvärdera situationen på nytt, för det viktiga är att vi försöker vara medvetna om våra val och hur vi pratar om dem.

Hur barn förhåller sig till pengar i vuxen ålder speglar ofta hur pengar behandlades och diskuterades under deras uppväxt. Forskning visar att ekonomiskt beteende som etableras i barndomen ofta följer med in i vuxenlivet och påverkar hur unga vuxna hanterar sin ekonomi.

Vi vuxna bär alla med oss egna erfarenheter, värderingar och känslor kring pengar från vår barndom och uppväxt. De påverkar ofta hur vi själva tänker, prioriterar och pratar om ekonomi – ibland utan att vi ens märker det. Därför är ett viktigt första steg i ekonomifostran att också reflektera över våra egna vanor och förhållningssätt till pengar.

Fundera på!

- Hur pratades det om pengar när du var barn?
- Vad vill du föra vidare och vad vill du göra annorlunda?
- Kommer du ihåg när du fick använda pengar för första gången?
- Kommer du ihåg när du fick din första lön?

Pengar enligt ålder - från lek till självständighet

Hur vi pratar om pengar, det vill säga ekonomifostran, ser olika ut i olika åldrar. Det som är viktigt för ett litet barn är inte detsamma som för en tonåring. Genom att anpassa prat om pengar och ansvar enligt barnets ålder och mognad kan ekonomifostran bli en naturlig del av vardagen.

Det börjar ofta med lek och nyfikenhet och utvecklas med tiden till ansvar och självständighet.

I tabellen nedan har vi samlat exempel på hur ekonomifostran kan se ut i olika åldrar. Du behöver inte göra allt på en gång, utan det är viktigt att du väljer det som känns relevant för just er familj just nu, enligt barnets egna förutsättningar.

Extra material

Du hittar extra material längst bak i guiden. Där finns bland annat en sparstig för yngre barn och en månadsbudget för äldre barn.

Ekonomifostran enligt ålder	3-6 år	7-11 år	12-18 år
Vad är pengar?	Pengar är något man kan se och hålla i	Pengar är begränsade och egna	Pengar är ofta digitala och kräver planering
Fokus i åldern	Lek, väntan, igenkänning	Val, ansvar, konsekvenser	Helhet, budget, framtid
Exempel på övningar	- Slantar i spargris - Leka butik - Färglägga rutor	- Veckopeng - Spardiagram - Skicka barnet till affären	- Budgetera månadspeng - Jämföra priser - Planera en vecka på budget
Frågor att ställa	Ska vi spara eller köpa nu?	Vad vill du använda dina pengar till?	Vad behöver pengarna räcka till den här månaden?
Pengar i vardagen	- Räkna mynt - Följa med till butiken - Vänta tillsammans	- Jämföra priser - Prata om prioriteringar	- Vara med när räkningar betalas - Göra budget - Spara långsiktigt

Veckopeng eller månadspeng?

Det finns olika sätt att göra - och inget är rätt eller fel. Det viktiga är att barnet får öva på att planera, prioritera och låta pengarna räcka.

Veckopeng passar ofta yngre barn som övar i små steg, medan månadspeng kan hjälpa äldre barn att träna framförhållning. Printa ut leksakspengar på sid 28.

3–6 år: Pengar, lek och tålmod

Små barn lär sig om pengar genom lek, upprepning och genom att observera vuxna i sin vardag. Fokus ligger på att göra pengar konkreta och på att öva tålmod. Det kan ske genom små val i vardagen och genom att få vänta på något man önskar sig.

Forskning har visat att barn som övar på att vänta på en belöning ofta utvecklar en starkare förmåga till självkontroll. Samtidigt vet vi i dag att tålmod hänger ihop med tillit – barnet behöver uppleva att löften håller. När vi som vuxna är konsekventa och uppmuntrar barn att vänta ibland, och håller det vi lovar, hjälper vi dem att bygga både tålmod och trygghet.

I den här åldern är det viktigt att hålla pengar synliga och begripliga och att undvika alltför abstrakta förklaringar. Att använda kontanter är därför ett konkret sätt att synliggöra pengar. Det viktiga är att små barn börjar förstå att pengar finns och används, inte hur hela ekonomin fungerar.

7–11 år: Veckopeng och egna val

I den här åldern börjar barn förstå att pengar är begränsade. Med egna pengar får barnet möjlighet att öva ansvar, prioriteringar och konsekvenser i en trygg miljö. Vi vuxna kan stöda lärandet genom att inte alltid fylla på när pengarna tar slut. Att pengarna tar slut ibland är en del av lärandet och det är tryggare att uppleva nu än senare i livet.

I den här åldern kan man ofta börja ana olika sätt att förhålla sig till pengar. Vissa barn vill gärna använda sina pengar direkt, andra tycker om att spara. Här kan vi som vuxna hjälpa till att stärka balansen genom att uppmuntra sparande hos den som gärna spenderar, och påminna den som helst sparar att det också är tillåtet att använda sina pengar och ha glädje av dem.

Tillsammans kan vi öva på att prata om val och misstag utan att benämna dem som ”rätt” eller ”fel”. Jämförelser med vänner kan också kännas extra starka i den här åldern. Det viktiga är att barnet får prova, göra val och lära sig längs vägen.

12–18 år: Ansvar, budget och framtid

När barn blir äldre ökar både friheten och ansvaret. Tonåringen behöver få möjlighet att prova på verkliga ekonomiska situationer, med stöd och tydliga ramar från vuxna.

I den här åldern är det viktigt att inte alltid lösa eller jämna ut ekonomiska utmaningar åt tonåringen. Att få uppleva hur det känns när pengarna inte räcker, i en trygg hemmiljö, ger värdefulla erfarenheter inför ett mer självständigt liv. Samtidigt behöver samtal om pengar vara öppna och ärliga, utan att skapa oro eller stress.

Ekonomi sker i dag ofta digitalt. Prata tillsammans om hur pengar fungerar i appar, spel och nätbutiker, där köp kan ske snabbt och ibland nästan utan att märkas. Diskutera och jämför gärna abonnemang, automatiska betalningar och spelköp. Visa att små summor som lätt blir stora över tid.

Involvera gärna tonåringen i familjens vardagsekonomi. Ta med hen när du betalar en faktura, låt hen hitta rätt information och se hur betalningen går till i nätbanken. Det kan också vara värdefullt att prata om vad saker faktiskt kostar: vad en vanlig lön kan vara, hur mycket en familj använder på mat varje månad eller vilka utgifter som återkommer regelbundet. Sådana samtal hjälper unga att förstå helheten bakom ekonomiska val.

Tonåringar mår bra av både frihet och tydliga spelregler, och av att stegvis få ta ett större ansvar i takt med sin mognad.

Tips: Starta en föräldrabank!

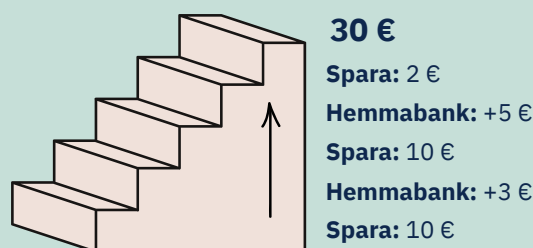
Gör sparande roligare genom att öppna en mamma-, pappa-, mormor- eller farfarbank.

Låt barnet välja något konkret att spara till, exempelvis en leksak, upplevelse, ett läger eller något längre fram i tiden. När barnet nått ett delmål kan föräldrabanken ge en liten ”ränta” som belöning.

Det här lär barnet om tålmod, sparmål och att pengar kan växa. Visualisera gärna sparandet med en spartrappa eller bild som visar hur nära målet barnet är.

Genom att uppmuntra till *spara först – köpa sedan* hjälper du barnet att bygga en sund vana.

Tumregel: När barnet vill köpa något av egen vilja, låt en del alltid komma från de egna sparpengarna.

Att prata pengar hemma skapar trygghet

När vi pratar om pengar hemma och i vardagen som exempelvis vid köksbordet, i butiken eller när något oväntat händer, så skapar vi trygghet och förståelse för ämnet.

Samtal om pengar hjälper barn och unga att sätta ord på sina tankar och känslor och visar samtidigt att pengar är något man kan prata om, utan skam.

Tips till dig som är vuxen!

- Lyssna mer än du pratar.
- Det finns inga rätt eller fel svar.
- Alla frågor behöver inte besvaras på en gång.
- Det du inte kan svara på kan ni ta reda på tillsammans.

Frågor som passar alla åldrar

- Hur känns pengar för dig – glädje, oro, nyfikenhet eller något annat?
- Vad skulle du göra om du fick 100 euro?
- Finns det något som är viktigt för dig som inte kostar pengar?
- Vad skulle du vilja spara pengar till?
- Vad tycker du är bra med hur vi gör i vår familj?

Frågor som passar yngre barn

- Ska vi spara eller köpa nu?
- Vad tror du att den här kostar?
- Hur känns det att vänta på något man vill ha?
- Vad är roligast – sådant som kostar pengar eller sådant som inte gör det?

Frågor som passar skolbarn

- Vad vill du använda dina pengar till just nu?
- Vad tycker du är dyrt?
- Vad gör du när pengarna håller på att ta slut?
- Finns det något du sparar till?
- Vad tror du är skillnaden mellan att vilja ha och att behöva?

Frågor som passar tonåringar

- Vad behöver pengarna räcka till den här månaden?
- Vad påverkar dig när du vill köpa något?
- Vad ser du om pengar och konsumtion på sociala medier?
- Hur tänker du kring sparande?
- Vad vill du prioritera just nu?
- Är det något som oroar dig när det gäller pengar?

När pengarna inte räcker

Ibland räcker pengarna inte till allt. Hur vi pratar om det hemma har stor betydelse för hur barn och unga upplever trygghet och ansvar. Kom ihåg att det aldrig är fel att diskutera det här temat hemma, men det är viktigt att poängtera att det inte barnets ansvar.

Om en familj hamnar i ekonomiskt trångmål är det inte ett misslyckande att be om hjälp – tvärtom. Att inse att man har skulder, svårt att få pengarna att räcka eller behöver stöd med budgetering är en sund och ansvarsfull reaktion. Det finns hjälp att få, och ju tidigare man tar kontakt, desto lättare är det ofta att hitta lösningar.

Genom att öppet ta tag i ekonomiska utmaningar visar vi också våra barn och unga att problem inte försvinner av att sopas under mattan.

Att våga be om stöd och aktivt söka lösningar är en viktig livsfärdighet och ofta ett första steg mot större trygghet.

Lugnande ord att säga högt hemma

- Vi tar hand om dig.
- Du behöver inte oroa dig.
- Pengar räcker inte till allt – för någon.
- Alla familjer är olika.
- Vem vi är och vad vi är värda mäts inte i pengar.

Avgiftsfri hjälp och stöd finns bland annat här:

- Kommunernas ekonomi- och skuldrådgivning. Finns i alla kommuner och är kostnadsfri.
- Takuusäätiö– information, rådgivning och stöd vid skulder
- FPA– information om förmåner och ekonomiskt stöd
- Kyrkans diakoni
- Marthaförbundet – personlig ekonomirådgivning

Konsumtion och alternativ – att välja medvetet

Varje gång vi använder pengar gör vi ett val. Att välja en sak innebär samtidigt att välja bort något annat. När barn och unga får förståelse för detta blir pengar lättare att förstå och samtidigt lättare att hantera.

Utöver priset så påverkar också våra värderingar hurudana val vi gör. Köper du helst inhemska produkter? Är det viktigt för dig att kläder är av naturmaterial? Väljer du grönsaker i säsong?

Genom att berätta om våra egna val och vad som påverkar våra köpbeslut, så hjälper vi våra barn att tänka steget längre när de i framtiden fattar egna konsumtionsbeslut. Det är genom diskussion och information vi skapar grunden till olika värderingar. Alla behov löses inte med pengar.

Konsumtionsvanor

Små köp känns ofta obetydliga i stunden, men över tid kan de bli stora summor. Ett spelköp, en streamingtjänst eller något litet från butiken märks knappt en gång, men kan tillsammans påverka hur mycket pengar som finns kvar till sådant man verkligen vill göra. Att ibland stanna upp och räkna tillsammans hjälper barn och unga att förstå hur vardagliga val formar ekonomin.

Prata om reklam!

- Allt som visas är inte nödvändigt.
- Alla har inte samma förutsättningar.
- Mycket av det vi ser är för att väcka vår köpvilja.

Exempel på konsumtionsvana

- 1 energidricka, a 2,59 €, per vecka = **135 € per år**
- 5 energidrycker per vecka = **675 € per år**
- 7 energidrycker per vecka = **945 € per år**

Reklam

Reklam och sociala medier är en naturlig del av vardagen. De visar ofta sådant som lockar, men sällan hela bilden. Vi handlar inte alltid för att vi behöver något. Ibland påverkas vi av reklam, av vad andra har eller av hur något får oss att känna i stunden. Genom att prata om varför vi vill köpa något kan barn och unga öva på att skilja mellan behov och begär, och mellan impulser och genomtänkta val.

Hållbar konsumtion

Ekonomifostran handlar också om hur vi använder det vi redan har. Att ta hand om sina saker, reparera när något går sönder eller köpa begagnat är både ekonomiskt klokt och hållbart. När barn ser att saker kan användas länge lär de sig att värdet inte alltid ligger i att köpa nytt.

I vardagen finns många alternativ till att köpa något direkt. Genom att tillsammans fundera på andra möjligheter blir konsumtion ett medvetet val snarare än en vana.

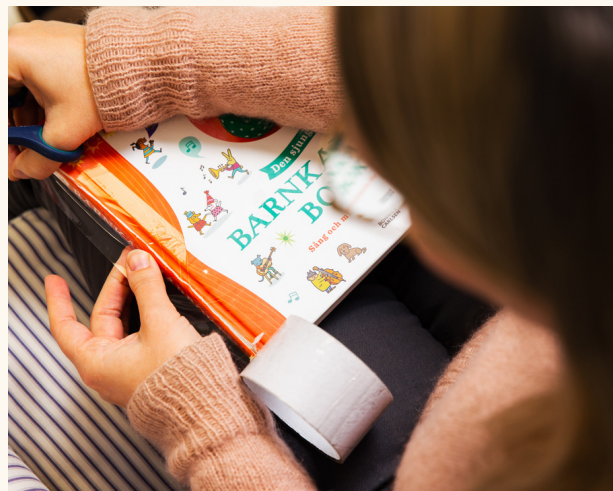
Alternativ till att köpa

- Lek
- Upplevelser
- Låna
- Byta
- Reparera
- Göra själv

Hur kan 100 euro användas?

Samma summa – olika värden

Att tillsammans fundera på hur pengar används hjälper barn och unga att upptäcka att värde inte alltid handlar om pris, utan om vad som känns viktigt och meningsfullt.

Fundera tillsammans!

- Vad får dig att vilja köpa något?
- Vad är viktigt för dig när du köper något?
- Vad ger mest glädje om en vecka? Om ett år?

Ett enkelt sätt att prata om värde är att fråga: "Vad var det roligaste under julen?" i stället för "Vilken julklapp var bäst?"

Samtal som dessa kan hjälpa barn och unga att upptäcka att upplevelser, relationer och gemenskap ofta betyder mer än själva sakerna.

Ni kan också tillsammans öva på att ta hand om det ni redan har, till exempel genom att reparera sådant som går sönder och på så vis förlänga livslängden på era saker.

100 €

Spara till
något större?

Köpa flera
små saker?

Upplevelse
tillsammans?

Spara
allting?

Ge bort
en del?

Egna pengar – från dröm till handling

Att kunna omvandla våra drömmar till handling är en värdefull livskunskap och det gäller inte minst när det handlar om pengar. När barn och unga vill ha något är det ofta starten på viktiga samtal om vad pengar är och vad de räcker till.

I stället för att stanna vid om något är möjligt eller inte, kan vi tillsammans fundera på hur man kan gå från vilja till handling. Det stärker både självförtroendet och förståelsen för vad pengar är och möjliggör.

Det finns många olika sätt för barn och unga att få egna pengar. Vad som passar beror på ålder, mognad och familjens situation. Här finns en ypperlig möjlighet att fundera på alternativ tillsammans. När barnet får börja tänka i inkomster stärks kreativiteten och känslan av att kunna påverka sin egen situation.

Samma situation, men olika sätt att prata om den.

Olika sätt att få pengar

Hjälpa till hemma

För yngre barn kan enkla sysslor i hemmet vara ett sätt att börja koppla samman insats och ersättning. Det kan handla om att para ihop strumpor, tömma diskmaskinen eller hjälpa till med något annat som barnet klarar av. Här är det viktigare att öva ansvar och delaktighet än att fokusera på summan.

Sälja något man inte längre behöver

Har barnet leksaker, böcker eller kläder som inte längre används? Genom att tillsammans sälja sådant som blivit över kan ni prata om återbruk, värde och vad saker faktiskt är värda. Det blir också ett naturligt tillfälle att fundera på vad man vill spara, sälja eller skänka vidare.

Små jobb

För lite äldre barn och unga kan mindre jobb vara ett sätt att få egna pengar. Det kan handla om att rasta en hund, klippa gräsmattan, hjälpa en släkting eller ta hand om småsyskon under kortare stunder. Här är det viktigt att uppgifterna känns trygga, rimliga och anpassade efter barnets ålder.

Att vilja ha något är inte fel. Det är vad vi gör med viljan som är lärandet.

Vad som är rimligt ser olika ut i olika åldrar. Barn utvecklas i olika takt och deras förmåga att ta ansvar förändras med tiden.

I matrisen nedan har vi samlat exempel på hur ansvar och möjligheter kan växa steg för steg. Tanken är inte att allt ska ske exakt enligt en viss ålder, utan att ge en bild av hur barn gradvis kan få mer inflytande, fler uppgifter och större frihet i vardagen.

Att tänka på!

- Barn är inte ansvariga för familjens ekonomi
- Inkomster ska kännas trygga och rimliga
- Skola och fritid går alltid först

Att önska pengar

Om barnet sparar till något större kan pengar vara en konkret och uppskattad present vid födelsedagar eller andra bemärkelsedagar. På så sätt kan släkt och vänner bidra till något som barnet verkligen önskar sig, samtidigt som sparandet får ett tydligt mål.

Vad är rimligt när?	3-6 år	7-11 år	12-18 år
Hur kan barnet få egna pengar?	Hjälpa till med enkla sysslor tillsammans med vuxen	Veckopeng Extra uppgifter Sälja leksaker	Småjobb Sommarjobb Eget ansvar för inkomster
Egna pengar i vardagen	Små summor Ofta kontanter	Veckopeng Börja spara till mål	Månadspeng Bankkort Digitala pengar
Ansvar som hör till pengarna	Välja mellan två alternativ Vänta	Pengar kan ta slut Prioritera	Budgetera Ta ansvar för konsekvenser
Vad vuxna kan stöda och visa	Räkna pengar Prata högt om val	Jämföra priser Planera inköp	Betala räkningar tillsammans Diskutera avtal
Vad är rimligt i den här åldern	Lek och nyfikenhet	Öva, inte lyckas	Frihet med tydliga ramar

Veckopeng, månadspeng eller inget alls?

Hur familjer väljer att göra med veckopeng eller månadspeng varierar, och olika lösningar kan fungera lika bra. Veckopengens viktigaste funktion är att barnet får möjlighet att öva på att använda pengar och förstå vad de ska räcka till.

Summorna kan öka vartefter

För yngre barn handlar egna pengar ofta om små summor som gör pengar konkreta och begripliga. I skolåldern kan veckopeng ge möjlighet att öva val, väntan och prioriteringar. När barnet blir äldre kan månadspeng hjälpa till att träna planering och helhet, till exempel genom att pengarna ska räcka till flera olika utgifter. Ett naturligt nästa steg kan vara att barnet själv börjar ansvara för en återkommande kostnad, som telefonräkningen eller sina klädinköp.

Vem ansvarar för vad?

Fundera tillsammans på vad barnet ska bekosta själv och vad som fortfarande är föräldrarnas ansvar. Tydliga överenskommelser skapar trygghet och rättvisa. Anpassa ansvar och förväntningar enligt barnets ålder och mognad. En rimlig nivå gör det möjligt att öva och ibland också uppleva att pengarna tar slut, vilket är en del av lärandet.

Uppdatera efter hand

Det är också helt okej att ändra upplägget längs vägen. Ekonomifostran utvecklas tillsammans med barnet, och när unga får bidra till sina egna mål växer både förståelsen för pengar och tilliten till den egna förmågan.

Första jobbet – lön, skatt och egna beslut

När en ung person får sitt första sommarjobb eller deltidsjobb blir pengar plötsligt väldigt konkreta. Egen lön är både spännande och ett bra tillfälle att förstå hur arbete och pengar hänger ihop.

Arbetsavtal

Uppmuntra den unga att alltid läsa igenom arbetsavtalet, gärna tillsammans med en vuxen. Där framgår arbetstider, lön och anställningstid. Att den unga förstår avtalet skapar trygghet.

Netto eller brutto?

Det är också bra att känna till skillnaden mellan bruttolön och nettolön: bruttolönen är lönen före skatt, medan nettolönen är summan som betalas ut. Bekanta er gärna också med begrepp som semesterersättning och skatteåterbäring.

När den första lönen kommer är det lockande att använda allt direkt och det är helt okej. Samtidigt kan det vara klokt att vänja sig vid att spara en liten del, till exempel omkring tio procent. Då blir sparandet en naturlig vana. Mer om sparande finns i nästa kapitel.

Kom ihåg!

- Läs och förstå arbetsavtalet.
- Lön är mer än summan på kontot.
- Spara gärna en liten del redan från start.
- Fråga om något känns oklart.

Sparande ger trygghet

Att spara pengar handlar minst lika mycket om känslor som om siffror.

Sparade pengar handlar sällan om rikedom. För de flesta handlar sparande om trygghet och att kunna hantera oväntade utgifter, sova lite bättre och känna att man har valmöjligheter. När unga får syn på detta blir sparande något positivt, inte ett tvång.

Det här kapitlet riktar sig främst till föräldrar med äldre barn, tonåringar och vuxna. För yngre barn handlar trygghet i första hand om relationer, inte om sparande i sig. Samtidigt kan tankar om framtid och trygghet vara värdefulla för hela familjen när de lyfts på rätt nivå.

Även yngre barn kan börja öva sparande på ett konkret och lekfullt sätt. En spargris gör pengar synliga och begripliga på ett sätt som digitala pengar inte alltid gör. I extra materialet finns sparstigar där barn kan följa sitt sparande genom att färglägga bilder och stegvis se hur summan växer. På så sätt kan sparande bli något tryggt och begripligt redan i tidig ålder.

Ett första steg att börja spara i skolåldern kan vara att:

- öppna ett konto där pengarna får vara ifred.
- lägga undan en liten summa när det passar.
- bestämma att alltid spara en viss procent från gåvor.
- bestämma vad pengarna är till (till exempel en sak, upplevelse eller trygghet).

Sparande handlar inte om att avstå – utan om att kunna säga ja till det som är viktigt för dig.

När ni diskuterar sparande - försök att hålla fokus på:

- Målet - inte uppoffringarna!
- Vad ni vill uppnå.
- Små steg och framgångar.

Marthas sparplan

Vi har utvecklat en sparplan som kan motivera tonåringar. Scanna QR-koden för att hitta mer information om den!

Börja med säkerhetsbufferten

En säkerhetsbuffert är viktig att ha och blir särskilt aktuell när en tonåring börjar planera för att flytta hemifrån.

Att spara till en buffert är också en bra ingång till sparande som inte är kopplat till ett konkret köp, utan till trygghet.

Utgångsläget är inte att summorna behöver vara stora eller att sparandet måste ske regelbundet. Alla summor räknas.

En säkerhetsbuffert finns till för att ge ekonomisk trygghet när något oväntat händer. Om till exempel en telefon går sönder eller en räkning blir större än planerat minskar risken för panik och stress.

Med en buffert har man också i allmänhet mindre risk för skulder, eftersom man slipper ta dyra lån eller använda kreditkort när oförutsedda utgifter uppstår. Att veta att det finns en ekonomisk fallskärm ger helt enkelt större lugn i vardagen.

Pengarna i en säkerhetsbuffert ska vara lättillgängliga. Därför är det klokt att inte placera dem i aktier eller fonder som kan variera i värde. Sätt i stället bufferten på ett sparkonto som du snabbt kan komma åt om något händer.

Vad vill du spara till?

Sparkonto	Placeringar
Tryggt	Pengar kan växa
Pengar finns till hands	Kräver tålamod
För kort sikt	För längre sikt

Spara eller placera?

När barn blir äldre kan sparande också handla om att förstå att pengar kan växa över tid. Till skillnad från pengar som sparas för trygghet eller kortare mål innebär placering att pengarna får arbeta under en längre period. Det kräver tålamod och en förståelse för att värdet kan både stiga och sjunka på vägen.

En enkel tumregel är att pengar som man tror sig behöva inom ungefär tio år oftast passar bättre för sparande än för placering. Placering lämpar sig bättre för långsiktiga mål där tiden kan jämna ut svängningar.

Tillsammans med barnet kan det vara värdefullt att prata om hur det känns när pengar både växer och tillfälligt minskar i värde. Sådana samtal hjälper unga att förstå att placering handlar lika mycket om känslor som om siffror.

Köpa ett hem – bostadssparkonto (BSP)

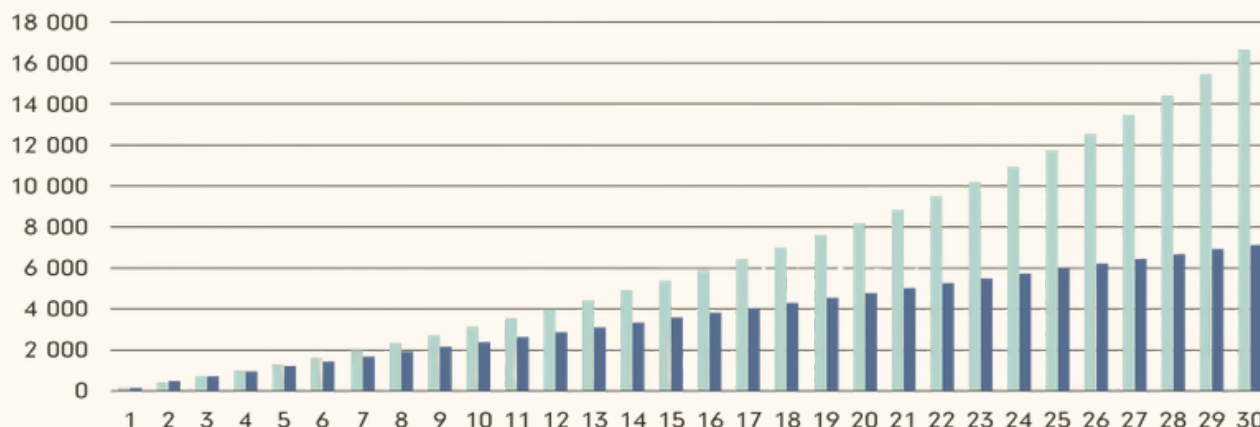
För många unga vuxna finns drömmen om ett eget hem någonstans längre fram. Ett bostadssparkonto, eller BSP-konto, är en sparform som i Finland kan hjälpa unga att steg för steg spara till sin första bostad.

Ett BSP-konto kan öppnas från och med att man fyller 15 år. För att få ett bostadssparlån behöver man i regel spara ihop en del av bostadens pris och göra insättningar under en viss tid. Därför kan det vara bra att känna till sparformen i god tid, även om bostadsköpet ligger långt fram. Som vuxen kan du tillsammans med ditt barn boka ett möte med er bank och bekanta er med sparformen.

Sparande på ett BSP-konto är riskfritt och stöds av staten. Exakta regler och villkor kan variera, så det lönar sig att läsa mer på den egna bankens webbplats eller på Statskontorets webbplats.

Har du tänkt på att..

om du sparar 20 € i månaden i 30 år blir summan 7 200 € utan avkastning, men 16 643 € med avkastning på fem procent? Pengarna växer långsamt i början och snabbare ju längre tiden går. Detta kallas för ränta på ränta-effekten.

Lån och skulder - vad betyder det?

I vardagen är det lätt att handla på kredit. Avbetalningar, kreditkort, snabblån och andra tjänster där man köper nu och betalar senare är vanliga och ofta enkla att använda. Det är därför viktigt att förstå vad de egentligen innebär och diskutera risker tillsammans.

Allt som köps på kredit är i praktiken ett lån. Det betyder att du använder pengar som du ännu inte har. Så länge skulden inte är betald är pengarna redan bundna till något som är köpt. Räntan är kostanden för de pengar du lånar.

Att låna är inte fel i sig, men ett lån påverkar din ekonomi både just nu och tills skulden är avbetald. Ju fler betalningar du har, desto mindre utrymme finns det för annat och desto viktigare blir det att tänka efter före köp.

För unga kan det vara klokt att ha som tumregel att bara använda kredit om pengarna redan finns på kontot. Då är det lättare att behålla kontrollen och undvika onödig stress. Att lära sig vänta är också ett val.

Tänk efter före!

- Har jag pengarna för det här?
- Vad kostar det totalt? (tänk på räntor och avgifter!)
- Hur länge binder jag upp mina pengar?
- Vad händer om något oväntat inträffar?

Ordlista

Avbetalning

Du delar upp betalningen i flera mindre delar. Ofta tillkommer ränta och avgifter. Det du köper blir ofta dyrare totalt.

Kreditkort

Du betalar senare i stället för direkt. En räkning kommer efteråt. Ränta tillkommer om hela summan inte betalas på en gång.

Köp nu – betala sen

Du får varan direkt men betalar senare. Känns enkelt i stunden. Kan bli dyrt om betalningen skjuts upp eller delas upp.

Ränta

Kostnaden för att låna pengar. Ju längre tid du betalar tillbaka, desto mer kostar lånet.

Amortering

Den del av betalningen som minskar själva skulden. Varje amortering gör att du är skyldig lite mindre.

Checka av regelbundet!

Till höger hittar du en lista på saker du kan göra tillsammans med barn.

Du behöver inte göra allt. Välj det som passar er vardag och barnets ålder. Du gör kanske redan mer än du tror?

Extra material

- Marthas sparstig
- Marthas spargris
- Marthas sparburk
- Marthas månadsbudget
- Marthas leksakspengar

Familjens checklista

- ☐ Titta tillsammans på priser i butiken och jämför alternativ.
- ☐ Prata om varför ni väljer att köpa något eller väljer bort något.
- ☐ Låta barnet betala i affären eller följa med när du handlar.
- ☐ Planera ett inköp eller en utflykt tillsammans inom en bestämd budget.
- ☐ Prata om reklam och vad som påverkar oss att vilja köpa något.
- ☐ Låta barnet använda egna pengar och öva på att pengarna räcker olika länge.
- ☐ Spara tillsammans till något ni valt ut.
- ☐ Visa hur du betalar en räkning och vad den gäller.
- ☐ Gå igenom en budget eller planera månadens utgifter tillsammans.
- ☐ Prata om sparande och vad pengar kan möjliggöra på längre sikt.
- ☐ Visa hur man reklamerar en vara eller jämför tjänster.
- ☐ Involvera barnet när du sparar, placerar eller öppnar ett konto.
- ☐ Gå igenom ett arbetsavtal eller prata om första lönen tillsammans.
- ☐ Titta tillsammans på en lönespecifikation och förklara skatt.

Instruktioner för extramaterialet

Marthas sparstig

1. Låt barnet skriva sitt namn och summan hen sparar till.
2. Dela upp summan i mindre delar längs stigen så att delarna tillsammans motsvarar hela målet.
3. Varje gång barnet sparar pengar kryssar ni över motsvarande summa på stigen.
4. När alla delar är överkryssade har barnet nått sitt mål och summan finns i burken.

Bonustips:

Vill du ta med tanken om en "föräldrabank" (sid. 6) kan du i förväg färglägga någon eller några rutor och skriva in den summa du vill bidra med när barnet nått en viss punkt.

Marthas sparburk

1. Varje gång barnet har jobbat ihop, sparat eller avstått från att använda den summa som står på en burk, kryssas burken över och motsvarande summa läggs i sparburken.
2. När alla 48 burkar har kryssats över har totalt 200 € sparats i burken.
3. Det finns också ett tomt schema där en valfri summa kan sparas ihop. Då fyller ni själva i beloppen på de 48 burkarna.

Marthas månadsbudget

1. Skriv in månad och hur mycket pengar du har att använda.
2. Fördela summan på upp till sex kategorier. Du väljer dina kategorier själv. De kan exempelvis vara mat, kläder, transport, nöjen.
3. Fyll i vad du köper på rätt datum under månaden.
4. I slutet av månaden kan du räkna ihop varje kategori längst ner och se hur det gick.

Budgeten hjälper dig att få koll och planera inför nästa månad!

Marthas spargris

1. Låt barnet skriva sitt namn samt rita eller limma in en bild på det hen sparar till. Skriv också in hur mycket det kostar.
2. Varje gång barnet sparar pengar färglägger ni en spargris och lägger motsvarande summa i en burk eller spargris.
3. Är summan mindre än 30 euro kan du låta varje spargris motsvara 1 €. Om inte funderar du ut hur mycket barnet behöver spara för att kunna färglägga en gris. Till exempel när barnet sparat ihop 3 euro eller 5 euro får hen färglägga en gris.
4. När alla spargrisar är färglagda räknar ni pengarna och skriver in totalsumman.

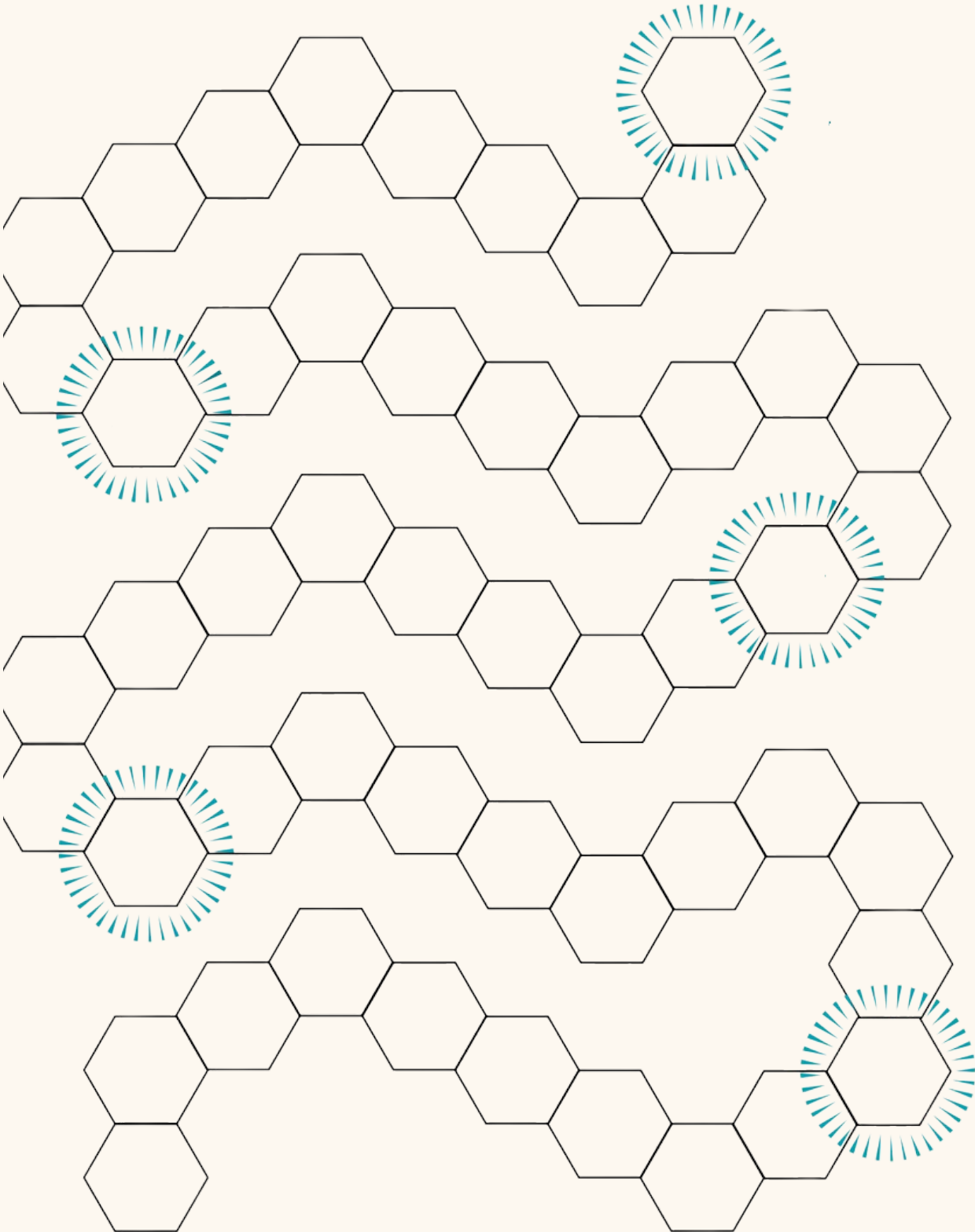
Marthas leksakspengar

Printa ut leksakspengarna och lek butik tillsammans. Öva på att känna igen olika sedlar och mynt. Prata om vilka valörer som finns och vad de är värda.

MARTHAS SPARSTIG

Namn _____

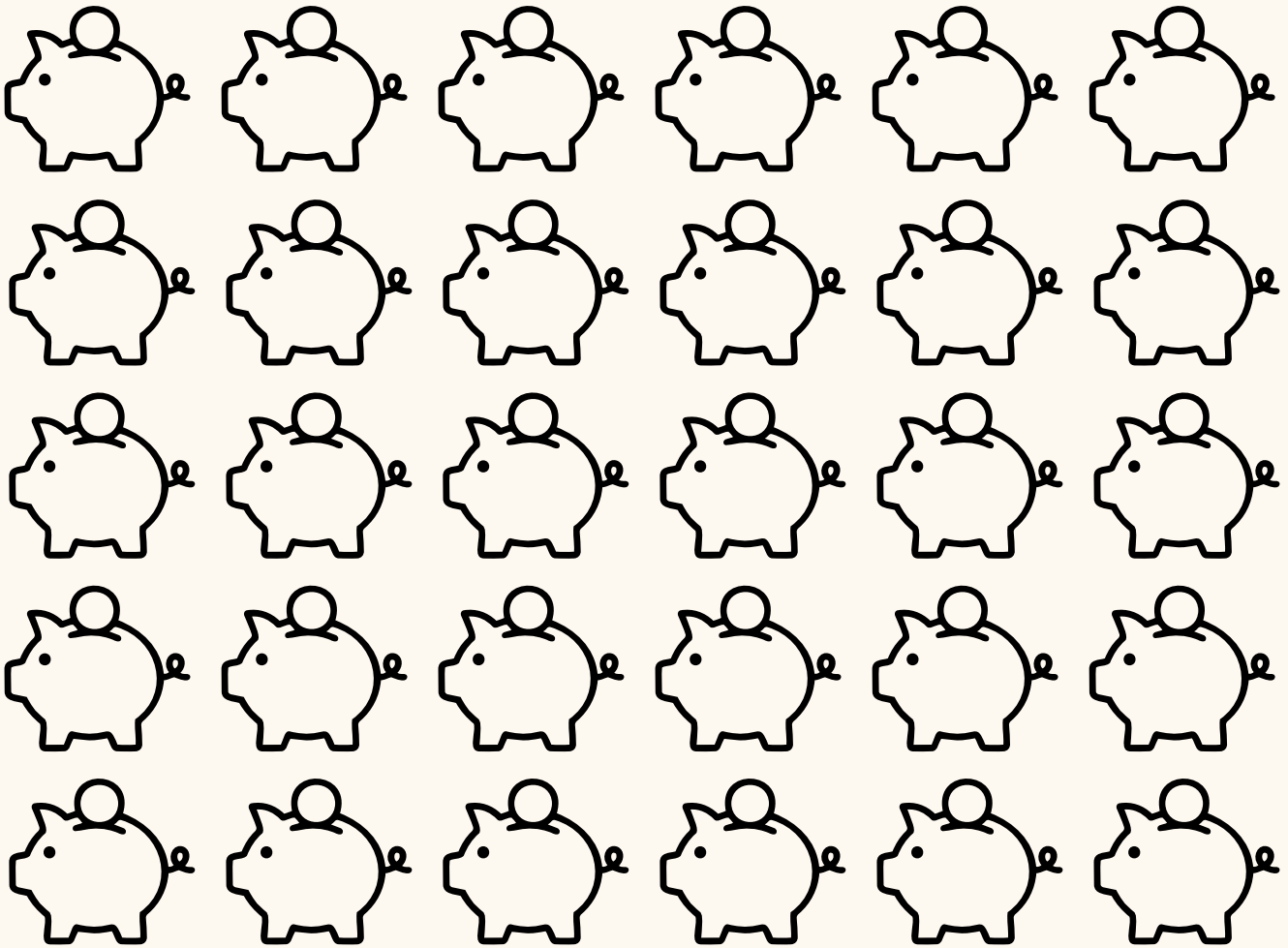
MÅLSUMMA

BÖRJA HÄR

MARTHAS SPARGRIS

Namn _____

Jag sparar till

MARTHAS SPARBURK

Namn

5	2	5	5	2	2	1	1
5	10	2	5	2	10	5	2
2	5	5	10	5	2	10	2
1	10	2	2	1	2	5	1
1	1	5	10	5	2	10	2
1	5	1	2	1	10	10	5

MARTHAS SPARBURK

Namn

BUDGET - MÅNADSPENG

Månad: “ ”

Min inkomst: “ ”

Mina kategorier	“ ”	“ ”	“ ”	“ ”	“ ”	“ ”
Budget	“ ”	“ ”	“ ”	“ ”	“ ”	“ ”

1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					
9.					
10.					
11.					
12.					
13.					
14.					
15.					
16.					
17.					
18.					
19.					
20.					
21.					
22.					
23.					
24.					
25.					
26.					
27.					
28.					
29.					
30.					
31.					

Printa och klipp ut!

MARTHAS LEKSAKSPENGAR

